

Received/Geliş: 05.05.2025 / Accepted/Kabul: 11.06.2025

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1950-1960)

Hatice ALANOĞLU¹

Özet

Demokrat Parti dönemi Türk dış politikası, Batı'ya tam bağlılık ilkesi üzerine şekillenmiştir. Türkiye bu dönemde NATO'ya üye olmuş, Batı bloğu ile bütünleşmiş ve dış politikasını büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri'nin yönlendirdiği Soğuk Savaş mantığı çerçevesinde şekillendirmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin dış yardım, askeri güvenlik ve ekonomik kalkınma beklentileriyle doğrudan ilişkilidir.

NATO üyeliğinin devamında Türkiye özellikle ABD ile imzalanan ikili anlaşmalarla kendi topraklarında askeri üsler kurulmasına izin vermiştir. Bu durum, Türkiye'yi Sovyetler Birliği ile doğrudan karşı karşıya getirmiş, Türkiye'nin aynı zamanda bağımsızlık politikalarına mesafeli kalmasına neden olmuştur. 1950'li yıllarda yürütülen dış politika, bağımsızlık mücadelesi veren devletlere karşı Batı'yı desteklemek yönünde gelişmiş, Cezayir'in bağımsızlığı gibi meselelerde Batı ile uyumlu tavır alınmıştır.

İç siyasette Demokrat Parti'nin etkin olduğu bu dönemde Türkiye, Ortadoğu'da liderlik iddiasında bulunmuş ancak bu çaba sonuçsuz kalmıştır. Arap ülkeleri tarafından "Batı'nın sözcüsü" olarak algılanan Türkiye, Arap kamuoyunda güven kaybına uğramış ve Ortadoğu'da dışlanmış. Bağdat Paketi gibi girişimler bölge ülkeleri arasında kutuplaşmaya yol açmış ve bu durum Orta Doğu'da Sovyet nüfuzunun artmasında etkili olmuştur.

Bu dönemde Demokrat Parti hükümeti ekonomide büyük ölçüde ABD yardımlarına bağımlı hale gelmiştir. Yardımların yetersiz kalması sonucu ekonomi 1958'de derin bir kriz yaşanmış ve Türk lirası ciddi biçimde devalüe edilmiştir. 1960'a gelindiğinde ise ekonomik bağımlılık, siyasi bağımlılıkla iç içe geçmiş, bu da dış politikanın bağımsızlık ilkesinden sapmasına neden olmuştur.

Genel çerçevede bakacak olursak bu dönemde Türk dış politikası Batı'ya tam bağımlılık, bölgesel liderlik iddiası, bağımsızlığa karşı mesafeli duruş ve ekonomik-siyasi bağımlılığın derinleşmesi gibi unsurlar üzerinden şekillenmiştir. Bu politika tarzı, Türkiye'nin uzun vadede bölgesel güvenilirliğini zedelemiş ve dış politikada esnekliğini sınırlamıştır.

Anahtar kelimeler: Demokrat Parti, Adnan Menderes, NATO, ABD, Orta Doğu

TURKISH FOREIGN POLICY DURING THE DEMOCRATIC PARTY PERIOD (1950-1960)

Abstract

Turkish foreign policy during the Democrat Party era was shaped on the principle of complete loyalty to the West. During this period, Türkiye became a member of NATO, integrated with the Western bloc, and shaped its foreign policy largely within the framework of the Cold War logic guided by the United States. This approach is directly related to Turkey's expectations of foreign aid, military security and economic development.

In continuation of its NATO membership, Türkiye has allowed the establishment of military bases on its territory, especially through bilateral agreements signed with the United States. This situation brought Turkey into

¹ Dr. Hatice ALANOĞLU, e-posta: halanoglu26@gmail.com, ORCID: 0000-0001- 6185-2731

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 6 Number 2 June 2025

direct confrontation with the Soviet Union, and at the same time caused Turkey to distance itself from non-alignment policies. The foreign policy pursued in the 1950s developed in the direction of supporting the West against states struggling for independence, and a stance in line with the West was taken on issues such as the independence of Algeria.

During this period when the Democrat Party was influential in domestic politics, Türkiye claimed leadership in the Middle East, but this effort was unsuccessful. Perceived by Arab countries as the “spokesperson of the West,” Türkiye has suffered a loss of trust in the Arab public and has been ostracized in the Middle East. Initiatives such as the Baghdad Pact led to polarization among the countries of the region, and this was effective in increasing Soviet influence in the Middle East.

During this period, the Democratic Party government became heavily dependent on US aid in the economy. As a result of insufficient aid, the economy experienced a deep crisis in 1958, and the Turkish lira was seriously devalued. By 1960, economic dependency was intertwined with political dependency, which caused foreign policy to deviate from the principle of independence.

In general, Turkish foreign policy during this period was shaped by factors such as complete dependence on the West, claim to regional leadership, a distant stance against non-alignment, and deepening economic and political dependence. This policy style has damaged Türkiye's regional credibility in the long term and limited its flexibility in foreign policy.

Key Words: Democrat Party, Adnan Menderes, NATO, USA, Middle East

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birtakım Sovyet istek ve tehditleri ile karşı karşıya kalan Türkiye, bütün dış politika felsefesini Batı'ya sıkı bağlarla bağlanmak ilkesi üzerine kurmuştur. Bu sebeple Batılıların kurduğu bütün siyasi, askeri ve ekonomik kuruluşlara girmeyi kendisine bir amaç saymıştır. Bu amaçla önce Avrupa'nın ekonomik kalkınması için kurulan örgütlere, 1950'de Avrupa Konseyi'ne ve 1952'de de NATO'ya girmiştir.² Bundan sonra da Batı'nın genel politikalarına uygun olarak kendi bölgesi içinde birtakım siyasi ve askeri oluşumlar kurmaya çalışmıştır. Nitekim bu çalışmalar sonunda da önce Balkan, sonra da Bağdat Paketi'nin kurulmasına öncelik etmiştir.³

Türkiye NATO'ya girdikten sonra bütün uluslararası olayları bu örgüt açısından değerlendirme eğilimi göstermiştir. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Ancak Türk dış politikasını yönetenler NATO'yu, Türkiye için milli bir politika ve bir dünya görüşü olarak saymışlardır. Yine Türk dış politikasını yönetenler Stalin'in ölümünden sonra Sovyet dış politikasında görülen değişimi gerçek bir değişim ve dönüşüm olarak değil, bir taktik değişmesi olarak algılamışlardır. Olaylara bu açıdan baktıkları için, 1954-1960 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Batılı devletlerle yaptığı çok taraflı ya da ikili anlaşma teşebbüslerini büyük bir

² Bruce R. Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East: Great Power Conflict and Diplomacy in Iran, Turkey, and Greece* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980), ss. 223–230.

³ Mehmet Gönlübol vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1995*, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 311; Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara: METU Pres, 2001, ss. 42-45.

ihtiyatla karşılamışlardır. Yine olaylara bu açıdan baktıkları için, bağlantısızlığı bir dış politika tutumu olarak görmemişler ve Batı'ya bağlılığı Türkiye'nin milli çıkarlarını en iyi koruyacak bir yol olarak kabul etmişlerdir.⁴

Türkiye'nin uluslararası olayları NATO açısından değerlendirme eğilimi, uygulamada örgütün gücünü arttırmak amacıyla müttefiklerine kendi topraklarında birtakım kolaylıklar sağlamak ve NATO ile ilgili olsun olmasın, bu örgüt üyelerini karşılaştıkları tüm dış sorunlarda her bakımdan desteklemek biçiminde ortaya çıkmıştır. Türkiye NATO dayanışmasına o kadar inanmıştır ki, Birleşmiş Milletlerde bağımsızlık mücadelesi veren ülkelerle ilgili tartışmalarda Batılı müttefiklerinden farklı yönde oy kullanmaktan özenle kaçınmıştır. Bu konuda en güzel örnek, Türk kamuoyunun yakından ilgilendiği Cezayir'in bağımsızlığı karşısında takınılan tutumdur. Türkiye, 1955 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda, Asya-Afrika ülkelerinin isteğine rağmen Cezayir sorununun gündeme alınmaması yönünde oy kullanmıştır. Oysa bir NATO üyesi ve Balkan Paketi içinde Türkiye'nin müttefiki olan Yunanistan, bu oylamada, Asya-Afrika ülkeleri ile oy kullanmıştır. Bu durum Asya-Afrika ülkelerinin 1965'te Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda neden Yunanistan'ı desteklediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye 1957'de de yine Asya-Afrika devletleri tarafından Cezayir konusunda yapılan "self-determinasyon" teklifi karşısında çekimser kalmış ve 1958'de de aynı şekilde davranmıştır.⁵

Bu dönemde Türkiye'ye karşı gerek Doğu bloğu ülkeleri gerek tarafsız ülkeler tarafından yapılan eleştirilen başında, Türkiye'nin hem NATO çerçevesi içinde hem de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yaptığı ikili antlaşmalar çerçevesinde topraklarında askeri üsler kurulmasına izin vermesi olmuştur. Zira sadece üç NATO üyesi ülke topraklarında orta menzilli balistik füze üslerinin kurulmasını kabul etmiştir. Bunlar batıda İngiltere, güneyde İtalya ve doğuda Türkiye'dir. Diğer yandan, Fransa ve Yunanistan bu üslerin topraklarında kurulmasını açıkça reddetmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'de kurulan NATO ve ABD üsleri, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında devamlı bir çatışma ve gerginlik konusu olmuştur.⁶

Sovyetler Birliği'nin Stalin'in ölümünden sonra ortaya koyduğu "barış içinde bir arada yaşama" ilkesini, başlangıçta propaganda olarak algılayan ülkeler bile zamanla değişik ölçülerde bu yaklaşımdan etkilenmiş olmalarına rağmen Türkiye bu yeni Sovyet yaklaşımını tamamen bir taktik olarak değerlendirmiştir. Sovyetler Birliği bu ilke çerçevesinde 1953 yılında Türkiye'ye bir nota vererek toprak isteklerinden vazgeçtiğini bildirmiştir. Sovyetler Birliği'nin bu yakınlaşma çabası Türk resmi makamları nezdinde olumlu bir etki yapmanın aksine, Sovyetler Birliği'nin 1956-58 Ortadoğu krizleri sırasında takındığı tutum Türkiye'nin bu devlet karşısında duyduğu güvensizliği daha da arttırmıştır. Bu güvensizlik ile ekonomik kalkınması

⁴ Gönlübol vd., age, ss. 311-312; Bağcı, age, ss. 42-45.

⁵ Gönlübol vd., age, ss. 313-314.

⁶ Gönlübol vd., age, ss. 314-317.

için özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nden gelecek yardımlara bel bağlayan Türkiye hem Batı'ya daha çok bağlanmış hem de Batı'nın Doğu ile olan ilişkilerinde ABD'nin izinden ayrılmamıştır.⁷

Türkiye, Batı ile ilişkilerini ekonomik kalkınması için tek çıkar yol olarak görmüştür. Türkiye, özellikle 1955 yılından sonra, bir taraftan Batı'nın genel savunma stratejisi çerçevesinde askeri gücünü korumaya çalışırken, diğer taraftan da bozulmaya başlayan ekonomik durumunu düzeltebilmek için Batı'dan daha çok yardım beklemeye başlamıştır. 1958 yılına doğru ekonomik durumun büyük bir krize dönüşmesi üzerine ABD, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) Türkiye'ye büyük ölçüde yardım yapma kararı almışlardır. Zaten 1950-60 döneminde Türkiye'ye yapılan dış yardımların büyük çoğunluğu ya doğrudan doğruya ya da Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC) ve diğer uluslararası kuruluşlar kanalıyla Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanmıştır. İngiltere, Almanya ve özellikle de ABD 1950-60 döneminde Türkiye'nin dış finansman bulmasında daima ön planda yer alan ülkeler olmuştur.⁸

ABD'nin Türkiye'deki ekonomik varlığı açısından Marshall Planı ne kadar önemli olduysa, siyasi ve askerî açıdan da Truman Doktrini ve NATO o kadar önemli olmuştur. Truman Doktrini ve NATO ile bir taraftan Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidi önlenirken, diğer taraftan ülke ABD'nin siyasi ve askeri etkisi altına girmiştir.⁹ Türkiye bu dönemde ekonomik ve askeri bakımdan şüphesiz birtakım kazanımlar elde etmiştir, fakat bu kazanımlarından kat kat fazlasını da kaybetmiştir. İlk başta ekonomi bağımlı hale gelmiş ve siyasi olarak da Atatürk'ün "tam bağımsızlık" ilkesi yara almıştır. Bu dönemde Atatürkçü değerlerden ayrılma yoluna giren Türkiye, bölge merkezli politikalar takip etme üstünlüğünü yitirmiş ve büyük ölçüde ABD merkezli politikaların uygulayıcısı durumuna gelmiştir. Bu ise Türkiye'nin bölgede güvenilirliğini sarsan ve zaman zaman Türk ulusal çıkarları aleyhine sonuçlar doğuran gelişmelere neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde Türkiye, ödeme gücünün çok üzerinde borçlanma yapmış ve ekonomik bağımsızlık göz ardı edilmiştir. Bu nedenle Türk ekonomisi bir krizden diğerine sürüklenen bir dönem yaşamıştır.¹⁰

Demokrat Parti dönemi Türk dış politikası geleneksel olarak Batıcılık çizgisini izlemiş, fakat en az onun kadar geleneksel olan dengecilik ve statükoculuk çizgisinden ciddi bir sapma göstermiştir. Nitekim bu dönemde Türk dış politikası ne Doğu/Batı arasındaki, ne de Batı'nın kendi içindeki dengeleri gözetmiştir. Her iki bakımdan da yalnızca Amerika Birleşik

⁷ Gönübol vd., age, ss. 318-321; Bağcı, age, ss. 76-79.

⁸ Gönübol vd., age, ss. 318-321.

⁹ Melvyn P. Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1992), ss. 101-110.

¹⁰ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Cilt I: 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 485-490.

Devletleri'ne (ABD) bağılılık ve bağımlılık göstermiş ve aradaki uluslararası gelişmeleri dikkate almayarak dış politika alanında adeta kendini sınırlandırmıştır.

Ayrıca bu dönem kendisinden önceki iki dönemin (1923–1939 ve 1939–1950) antitezi niteliğindedir. Hem görelî özerklik sunan bu dönemlerin zıddıdır, hem de büyük ölçüde 1939–1950 döneminde yaşananlar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında, 1980 sonrası Özal ve 2002 sonrası AKP dönemlerine benzetilebilir. Ancak her iki dönemde de daha çok iç faktörlerin etkisiyle dışa bağımlı kalınırken, 1950-60 döneminde ise daha çok dış dinamiklerin etkisiyle dışa bağımlı hale geldiği söylenebilir.

Yine bu dönemde Türk Dış Politikasının geleneksel özelliklerinden olan meşruiyet ve ihtiyat ilkelerine önem verme politikasından da uzaklaşmıştır. Aktif bir dış politika yürütülmüş, ancak risklerle dolu olduğuna pek dikkat edilmemiştir. Bu açıdan bakıldığında da yine Menderes dönemi, ileriki yıllarda benzer niteliklerle ortaya çıkacak olan Özal ve AKP dönemlerinin de bir bakıma öncülü durumunda görünmektedir.

Atatürk döneminin dış politikaları ile İnönü döneminin dış politikaları arasında bir devamlılık söz konusudur. Her iki dönemde de temel olarak Batı tercihlî bir politika izlenmiştir. Bunun en önemli sebebi ise, ülkenin kurucu-yönetici düzeyindeki insanların kafalarındaki çağdaş uygarlık yolunun Batı olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Menderes döneminde de aynı politika devam ettirilmiştir, ancak yukarıda belirtilen hususlara da pek dikkat edilmemiştir. 1950'de iktidar değişmiştir, fakat bu durum özellikle dış politikada politika değişikliğinden ziyade sadece kişilerin değişmesi anlamında olmuştur. Türk dış politikasında pek fazla bir şey değişmemiştir. Türk dış politikasının temeli Türk-İngiliz ve Türk-Amerikan dostluğuna dayanmıştır. Başka bir deyişle, Soğuk Savaşın yaşandığı iki kutuplu dünya da batı bloğu ile yakın ve iyi ilişkiler temeline dayanmaktaydı.¹¹

1950-1960 Arası Demokrat Parti'nin Dış Politikası

1950'lerde ülkede muhalefete yol açan tek dış politika konusu, Kore Savaşına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) onayı alınmadan asker gönderilmesi olmuştur. Ancak İsmet İnönü 25 Ekim 1951'de yaptığı açıklamada, "Dış mesele üzerinde esasen bizim memlekette fikir ve prensip ayrılığı yoktur. İttifakımıza, BM idealine ve ABD dostluğuna bağlıyız" diyerek, Kore'ye asker gönderilmesi sırasında muhalefetin yapmış olduğu itirazı da bir anlamda kaldırmış oldu. Dolayısıyla bu ortam on yıldan fazla bir süre dış politikayı tartışma alanı dışına çıkarmıştır.¹²

Savaş sonunda Sovyetler Birliği tarafından tehdit edilen ve savaşın ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini silmek için dış borç imkânları arayan Türkiye; 1947'de başlayan Soğuk

¹¹ Oran, age, s. 498.

¹² William Hale, *1774'ten Günümüze Türk Dış Politikası*, Çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Serbest Akademi, 2021, s. 120. Oran, age, s. 546.

Savaş ortamında dış politikasını tamamen Batı çerçevesinde belirleyerek, stratejik önemine vurgu yapan ve Batı'nın güvenliği için kendisinin vazgeçilmez olduğunu daima ön plana çıkaran bir dış politika izlemiştir.¹³

Türkiye'nin bu dönemde bağımsızlığını kısıtlayacak bir dış politika takip etmesi, Menderes'in "*Dulles'tan daha Dullesci bir komünizm fobisi sahibi*" olmasının sonucudur. Ancak bu fobiyi Menderes'in psikolojisinde aramak doğru değildir. Bu psikolojiyi doğrudan doğruya, ekonomik olarak iflas etmiş bir rejimin daha fazla dış yardım ve dış borç almak isteme stratejisinde aramak gerekir. Nitekim 1953'te Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin tutumu açıkça değiştiği halde Türkiye bunu görmek istememiş, Bağlantısızlık akımı hiç yokmuş gibi davranmış ve dış yardımın sürmesi için Soğuk Savaşı ve komünizm tehlikesini sürekli abartarak kendi lehine kullanmaya çalışmıştır.¹⁴

Ancak 1950'lerin sonuna doğru Batı'dan daha fazla kredi alma umudunu yitiren Menderes yönetimi Sovyetlere yönelmiştir. Bu arada uluslararası alanda görülen yumuşama, Demokrat Parti yönetimini, tıpkı diğer NATO üyelerinin yaptıkları gibi, siyasi ve özellikle de ekonomik çıkar sağlamak amacıyla Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesine sevk etmiştir. Bunun üzerine 12 Nisan 1960'ta, Başbakan Adnan Menderes'in temmuz ayında Sovyetler Birliğini resmen ziyaret edeceği açıklanmıştır.¹⁵

Türkiye'nin NATO üyeliği ve bu bağlamda topraklarında kurulan üsler Sovyetler Birliği'nin tepkisini çekmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ABD'nin "çevreleme" politikasının önemli bir aktörü oluşu da Sovyetler Birliği'ni rahatsız etmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan anlaşmayı doğrudan kendi güvenliği ile ilgili görmüş ve bölge barışını tehlikeye sokan bir ABD yayılması olarak değerlendirmiştir. Sovyetler Birliği'nin söz konusu rahatsızlıklarına rağmen Türkiye, Bağdat Paktı'nı bu ülkeden gelen tehdide karşı kurulduğunu açıklamıştır. Ancak tam aksine Bağdat Paktı Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da etkinliğinin artmasına yol açmıştır. 1957'de yaşanan Suriye krizi sırasında Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında, diplomatik ilişkilerin kurulduğu 1920'de bu yana ilk kez bir savaş olasılığı yaşanmıştır. 1958'de Irak'ta gerçekleşen darbe Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında bir kez daha gerginliğe sebep olmuştur. Türkiye'nin Irak'a müdahalesi söz konusu olduğunda Sovyetler Birliği Türkiye'ye karşılık vereceğini açıklamıştır.¹⁶ Suriye krizinde olduğu gibi Irak'ta da Türkiye'nin olası bir askeri müdahalesini engelleyen Sovyetler Birliği ile doğrudan karşı karşıya gelmekten çekinen ABD olmuştur. Aralık 1957'de ABD tarafından Türkiye topraklarına Jüpiter Füzelерinin yerleştirilmesi iki ülke arasında 1962'ye kadar sürecek olan

¹³ Oran, age, s. 615.

¹⁴ Oran, age, s. 497.

¹⁵ Oran, age, ss. 519-20.

¹⁶ Veysel Karani Şüküroğlu, "1945-1960 Soğuk Savaş Dönemi Türk Amerikan İlişkileri ve Ortadoğu'ya Yansıması", Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2008, ss. 139-140.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 6 Number 2 June 2025

başka bir krizin yaşanmasına sebep olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki NATO ve ABD üslerinden duyduğu rahatsızlık Mayıs 1960'ta yaşanan U-2 olayında en üst düzeye çıkmıştır. Ancak tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler 1953 sonrasında her geçen gün biraz daha gelişmiştir.¹⁷

Truman Doktrini ile başlayan Türk-Amerikan yakınlaşması 1950'lerde Türkiye'de siyasal, ekonomik ve sosyal hayatı derinden etkilemiştir. Başka bir deyişle Türkiye'nin askeri ve ekonomik olarak ABD'ye bağımlılığın temelleri Truman Doktrini ile atılmış ve bu bağımlılık 1950'li yıllarda giderek artmıştır. Marshall Planı ise 1950'lerin başından itibaren Türkiye'nin her alanda ABD'ye bağımlı hale gelmesine doğru giden yolda önemli bir kilometre taşı olmuştur.¹⁸

Demokrat Parti, Türkiye ekonomisinin düze çıkmasını Amerikan ekonomik yardımlarına bağlamıştır. Bu çerçevede Amerikalı girişimcilere Türkiye'de daha fazla yatırım yapma imkânı verilmesi için 1951'de Yabancı Yatırım Kanunu kabul edilmiştir. Ancak istenilen sonuç alınamayınca Ocak 1954'te Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunun sağladığı imkânlar o kadar genişti ki, o dönem ABD'nin Ankara Büyükelçisi olan Avra Warren söz konusu kanunu “dünyanın en liberal yabancı yatırım kanunu” olarak nitelemiştir. Bu kanunu, yine Amerikalı uzmanların yönlendirmesiyle hazırlanan ve Mart 1954'te kabul edilen Petrol Kanunu izlemiştir. Kanuna göre, Türkiye'de yabancı firmalar tarafından çıkarılan petrolün satışından elde edilen gelirin yarı yarıya paylaşılması kabul edilmiştir. Ana muhalefet partisi CHP bu iki yasanın kabulünü “kapitülasyonların hortlaması” şeklinde değerlendirmiştir.¹⁹

1954'e kadar yoğun biçimde alınan dış yardımların etkisiyle olumlu gelişmeler gösteren Türk ekonomisi, yardımların azalması, plansızlık ve tarım sektörünü etkileyen kuraklığın da etkisiyle kötüye gitmeye başlamıştır. Tüm ümitlerin bağlandığı Amerikan yardımının istenilen düzeyde gelmemesiyle ekonomi daha da kötüye gitmiştir. Dış yardımın ancak ABD taleplerinin yerine getirilmesiyle mümkün olacağını anlayan hükümet Ağustos 1958'de Türk lirasını devalüe ederek, 1946'den beri değeri değişmeyen 1 doların fiyatını 2,80 liradan 9 liraya çıkarmıştır.²⁰

Bu dönemde ABD ile çok önemli bazı ikili antlaşmalarda imzalanmıştır. Türk-Amerikan ikili antlaşmaların askeri ve ekonomik alanda Türkiye'ye sağladığı birtakım yararların yanı sıra birçok olumsuz etkisi de olmuştur. 1958 Irak darbesi üzerine Bağdat Paktı üyelerinin Londra'da yaptıkları toplantıda alınan kararların en önemlisi, ABD'nin bu toplantıya katılan ülkelerle

¹⁷ Oran, age, ss. 511-20.

¹⁸ Oran, age, ss. 522-42. Bkz. Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1964*, Ankara: AÜSBF Yayını, 1979.

¹⁹ Oran, age, ss. 550-54.

²⁰ Oran, age, s. 560.

güvenlik ve savunma konularında iş birliği anlaşmaları yapmayı kabul etmesi olmuştur. Alınan bu karara uygun olarak ABD, Türkiye, İran ve Pakistan'la içerikleri hemen hemen aynı olan güvenlik antlaşmaları imzalamıştır. 5 Mart 1959'da imzalanan Türk-Amerikan Güvenlik İşbirliği Anlaşması kamuoyunda hararetli tartışmalara yol açmış ve muhalefetin tüm itirazlarına rağmen 9 Mayıs 1959'da TBMM tarafından onaylanmıştır. Jüpiter Füzelelerinin Türkiye'ye yerleştirilmesine ilişkin gizli anlaşma ise Ekim 1959'da imzalanmıştır. Ayrıca Türkiye Mart 1957'de Eisenhower Doktrini'ne resmen katıldığını da açıklamıştır.²¹

Bu dönemde Türk-Yunan ilişkilerine baktığımızda 1930'larda başlayan yakınlaşma çabalarının 1950'lerde de sürdürülmüş olduğunu görüyoruz. 1947'de ilan edilen Truman Doktrini ile başlayan bu yakınlaşma Yunanistan'da iç savaşın bitmesi ve Türkiye'de de Demokrat Parti iktidarının kurulmasıyla kesinlik kazanmıştır. Her iki ülkede de temel hedefleri Batı ile ekonomik ve askeri bütünleşmeyi sağlamak olan ABD destekli merkez sağ partiler tek başına iktidar olmuştur. Dolayısıyla 1950'li yıllar süresince Türkiye ve Yunanistan'da benzer siyasal, ekonomik ve sosyal gelişmeler yaşanmıştır. Her iki ülkede ABD'ye bağımlılık dış politika alanında daha da belirgin olmuştur.²²

1952'de NATO'ya üye olan Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşma üst düzeyde yapılan karşılıklı ziyaretlerle pekiştirilmiştir. Kıbrıs sorunu ikili ilişkilerdeki bu olumlu gelişmeleri henüz etkilememiştir. Nitekim Türk-Yunan ilişkilerindeki bu yakınlaşma, tıpkı 1930'larda olduğu gibi, bölgesel düzeyde iş birliğine doğru bir gelişme göstermiştir. Gerek 1930'larda gerekse 1950'lerde yaşanan Türk-Yunan yakınlaşması Balkan ülkeleri arasında iş birliğinin gelişmesine katkı sağlamış ve Balkan Paktlarının kurulmasına yol açmıştır. 28 Şubat 1954'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Ankara'da imzalanan Balkan Pakti, 9 Ağustos 1954'te Bled kentinde imzalanan bir antlaşmayla bir ittifaka dönüşmüştür. Bu ittifak Sovyetler Birliği'nden tehdit algılayan ve aralarında sorun bulunmayan üç Balkan ülkesinin ABD'den aldıkları destekle oluşturdukları bir savunma mekanizmasıydı. Dolayısıyla oluşumuna sebep olan koşullar ortadan kalktığında da işlevsiz hale gelmiştir. 1954'te Kıbrıs sorununun uluslararası nitelik kazanması ve 1955'te Türkiye'nin bu soruna taraf olması üzerine Ankara ile Atina arasında başlayan anlaşmazlıklar giderek artmış ve Balkan Pakti çerçevesinde geliştirilmesi düşünülen iş birliği sadece askeri alanda değil tüm alanlarda imkânsız hale gelmiştir.²³

Türk-Yunan ilişkilerinin her alanında dostluk havasının egemen olduğu 1950'li yılların ilk yarısında her iki ülkedeki Türk ve Rum azınlıklar da en rahat dönemlerini yaşamışlardır.

²¹ Oran, age, ss. 568-575. Bkz. Haydar Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2001.

²² Oran, age, ss. 576-91.

²³ Oran, age, ss. 576-91. Bkz. Erol Mütercimler ve Mim Kemal Öke, *Düşler ve Entrikalar: Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, ss. 271-355.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 6 Number 2 June 2025

Ancak 1955'te Kıbrıs sorunuyla başlayan ve daha sonra Ege sorunlarıyla devam eden Türk-Yunan ilişkilerindeki anlaşmazlık ve gerginlik azınlıklara yönelik politikaları da etkilemiştir.²⁴

Kıbrıs sorunu Türkiye ile Yunanistan arasında kurulan dostluğa gölge düşmesine sebep olmuştur. 1950'den itibaren kamuoyunun gündemine gelen Kıbrıs sorunu, başlangıçta Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde hükümetlerce ikinci planda tutulmaya çalışılmışsa da 1955'te Türkiye'nin soruna resmen taraf olmasıyla Türk-Yunan ilişkilerinin de seyrini belirlemeye başlamıştır. Ancak iki ülke arasındaki gerilimin NATO'ya zarar vereceğini düşünen ABD'nin baskısıyla Türkiye ve Yunanistan NATO çıkarlarıyla özdeş tuttukları ulusal çıkarlarını da göz önüne alarak ortak bir çözüm yoluna gitmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs sorununun ilk evresi Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde 1960'ta bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak bu çözüm nihai olmamış, 1960'larda Kıbrıs sorunu yeniden gündeme gelmiş ve Türk-Yunan ilişkilerini derinden etkilemiştir.²⁵

Amerika'nın bir kurtarıcı gibi algılandığı bu dönemde Türk Dış politikası, "Türkiye'nin çıkarı Batı'nın yani ABD'nin çıkarıyla özdeş" anlayışıyla yönetilmiştir. Bu anlayış doğal olarak Türkiye'nin Ortadoğu politikasına da yansımıştır. Türkiye bölgedeki gelişmeleri Soğuk Savaş mantığı ve Batı gözüyle takip etmiştir. Yani bir bakıma, Batı'nın Ortadoğu'daki "sözcüsü" olarak, bağımsızlıklarını yeni kazanan Arap devletlerini Batı'yla yakınlaştırmak ve onlara liderlik yapmak görevini üstlenmiştir. Bu durum Arap devletlerince "emperyalizm sözcülüğü yapmak" olarak algılanmış ve olumsuz karşılanmıştır. Dolayısıyla, bu dönemde Türkiye'nin Ortadoğu politikası hem başarısız olmuş hem de Arap devletleriyle ilişkilerinde uzun vadede onarılması güç sorunlar yaratmıştır. Türkiye, 1950'lerde Arap devletlerine karşı takip ettiği bu politikasının olumsuz sonuçlarını 1960'larda yaşamış ve bu tarihten sonra da yeni bir politika oluşturma sürecine girmiştir.²⁶

Bu dönemde Ortadoğu'ya yönelik izlenen dış politika sonucunda bölge ülkelerinin özellikle de Arapların ne Türkiye ile ne de Batı'yla olan ilişkilerinde olumlu bir gelişme olmamıştır. Türkiye Ortadoğu'da liderlik rolünü üstlenemediği gibi Osmanlı geçmişini hatırlatarak emperyalist politikalar izlemekle suçlanmıştır.²⁷ Başta Mısır ve Suriye olmak üzere Arap devletleriyle olan ilişkileri yanında İsrail ile olan ilişkileri de bozulmuştur. Bunun yanında bağılantısız ülkeler nezdinde de dışlanmış. Üstelik bu sırada Batı'dan özellikle de ABD'den yeterince ekonomik destek alamamıştır.

²⁴ Oran, age, ss. 592-93.

²⁵ Oran, age, ss. 593-614. Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1-2: 1914-1995*, Ankara: Alkım Yayınevi, 1998, ss. 529-537.

²⁶ Oran, age, ss. 615-16. Bkz. George McGhee, *ABD-Türkiye-NATO- Ortadoğu*, Çev: Belkis Çorakçı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.

²⁷ Tariq Ali, *The Clash of Fundamentalisms: Crusades, Jihads and Modernity*, (London: Verso, 2002), ss. 144-150.

Fakat buna rağmen Demokrat Parti iktidarı Ortadoğu’yu “komünist tehlikeden koruma” ve “Batı’nın bölgedeki çıkarlarını savunma” konusundaki politikasını iktidardan düşene kadar sürdürmüştür. Bu dönemde Ortadoğu’da meydana gelen tüm krizlerde adeta Batı’nın “gözü kapalı” müttefiki olarak hareket etmiştir. Nitekim Türkiye’nin bu krizlerde izlediği politikalar bölgede giderek daha da yalnızlaşmasına sebep olmuştur.²⁸

NATO kurulduğunda Türkiye’nin bu Batı savunma örgütüne girmek için yaptığı tüm girişimler sonuçsuz kalmıştır. Türkiye’nin NATO üyeliğine İngiltere ve İskandinav ülkeleri karşı çıkmıştır. İngiltere’nin amacı Ortadoğu’da Türkiye ve bazı Arap ülkeleriyle birlikte bir savunma örgütü kurmaktır. Ancak bu dönemde ABD bölgesel paktlara sıcak bakmadığından İngiltere bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Ancak Haziran 1950’de ortaya çıkan Kore savaşı uluslararası ilişkilerde birçok şeyin değişmesine sebep olmuştur. Mesela 1950’de iktidara gelen ve dış politikada CHP’nin gerçekleştiremediği bir başarıya imza atmak isteyen Demokrat Parti iktidarı Kore savaşını NATO üyeliğini elde etme konusunda bir fırsat olarak görmüş ve bu ülkeye asker gönderme kararı almıştır. Ayrıca Kore savaşı ve komünizmin Asya’da yayılma olasılığı ABD’nin gözünde Türkiye’nin stratejik değerinin artmasına da yol açmıştır. Bu sırada İngiltere’nin gündeminde ise Ortadoğu’daki bazı Arap devletleriyle arasındaki ikili antlaşmaların yerini alacak ama bu antlaşmaların sağladığı hakları aynen koruyacak çok taraflı bir Ortadoğu Komutanlığı kurulması vardı. Dolayısıyla İngiltere, Türkiye’nin NATO üyeliği yerine Ortadoğu savunmasıyla ilgilenmesini ve bölgede kendisiyle bir eşgüdüm içinde hareket etmesini istiyordu. Ortadoğu Komutanlığı çerçevesinde bölge devletlerinin ortaklığı ve iş birliği sağlanarak İngiltere’nin bölgedeki varlığına duyulan tepki azaltılacaktı. Türkiye’nin üyeliği de bu noktada önem kazanıyordu. Türkiye, hem en büyük ve en güçlü orduya sahip bölge devleti olarak Ortadoğu savunmasında önemli bir görev üstlenecek hem de Ortadoğulu ve Müslüman bir ülke olarak kurulacak olan komutanlığın tamamen Batı damgası taşımasını önlemiş olacaktı. Daha önce bölgesel pakt fikrine sıcak bakmayan ABD ise Kore savaşından sonra Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’da da yayılma isteğinin olacağı düşüncesiyle İngiltere’nin Ortadoğu Komutanlığı projesini desteklemeye başlamıştır.²⁹

Bu durumda İngiltere’nin olurunun almadan NATO üyeliğinin söz konusu olamayacağını anlayan Türkiye, NATO’ya üyeliği karşısında Ortadoğu Komutanlığı projesine destek verebileceğini açıklamıştır. Bunun üzerine 20 Eylül 1951’de NATO Konseyinin Ottawa toplantısında tüm üye devletlerin oy birliğiyle Türkiye’nin NATO’ya davet edilmesi üzerine, Ortadoğu Komutanlığı konusunda da somut adımlar atılmaya başlamıştır. Nitekim 15 Ekim 1951’de Türkiye, Ortadoğu Komutanlığı’nın kurulmasını zorunlu ve yararlı gördüğünü ve kurulacak olan bu komutanlığa ilke olarak katılmayı kabul ettiğini açıklamıştır. Ancak

²⁸ Oran, age, ss. 626, 627.

²⁹ Behçet Kemal Yeşilbursa, “Turkey’s Participation in the Middle East Command and its Admission to NATO, 1950-1952”, *Middle Eastern Studies*, Volume: 35, Number: 4, ss. 70-102.

Türkiye'nin bu kararı üzerine Mısır basınında Türkiye aleyhinde yazılar yer alırken, Sovyetler Birliği ise verdiği bir nota ile Türkiye'nin bölgedeki Batı kaynaklı savunma projelerine katılımından duyduğu endişeyi dile getirmiştir.³⁰

13 Ekim 1951'de İngiltere, ABD, Fransa ve Türkiye Mısır'ı Ortadoğu Komutanlığına katılmaya davet etmiştir. Ancak Mısır hükümeti, İngiliz işgal kuvvetleri Mısır'da bulunduğu sürece bu tür önerileri dikkate almayacağını açıklayarak daveti reddetmiştir. Mısır'ın ret kararı üzerine 10 Kasım 1951'de ortak bir açıklama yapan İngiltere, ABD, Fransa ve Türkiye projeden vazgeçemediklerini açıklamıştır. Ancak projenin mevcut şekliyle başarıya ulaşamayacağını anlayan İngiltere ve ABD Haziran 1952'de Ortadoğu Komutanlığını bir askeri komutanlık olmaktan çıkarıp bir planlama örgütü haline dönüştürmeyi kararlaştırdılar ve adını Ortadoğu Savunma Örgütü olarak değiştirdiler. Ancak amaçta anlaşılan bu iki devletin yönetime ilişkin görüşleri farklı olmuştur. Türkiye'nin de desteğini alan İngiltere her koşulda örgütün kurulmasını ve daha sonra Arap devletlerinin katılması için çaba gösterilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Mısır yerine Irak ve Ürdün ile görüşmelere öncelik verilmesini istemiştir. Buna karşılık ABD daha örgütün kuruluş aşamasında Arap devletlerinin katılımının zorunlu olduğunu ve Mısır'a öncelik verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.³¹

1953'te İngiltere'nin bölgedeki etkisinin giderek zayıfladığını ve Ortadoğu savunmasında bir boşluk oluştuğunu düşünen yeni ABD yönetimi Ortadoğu politikasını gözden geçirme gereği duymuştur. Eisenhower yönetimi değişen uluslararası koşullarda İngiltere'nin önerdiği savunma projelerinin bölgenin savunması için gerekli işlevselliğe sahip olmadığını düşünerek Ortadoğu'da inisiyatifi ele almaya karar vermiştir. Bu bağlamda Dışişleri Bakanı John Foster Dulles 11-28 Mayıs 1953'te 11 bölge ülkesini ziyaret etmiştir. Kendisine Türkiye'de Sovyet tehdidinin farkında olmayan Araplarla birlikte Ortadoğu savunmasını gerçekleştirmenin mümkün olmadığı, yeni bir yaklaşıma gereksinim olduğu, yeni savunma sisteminin temel yapı taşının da Türkiye'nin olması ve Pakistan'ın da bu sisteme dâhil edilmesi gerektiği anlatılmıştır.³²

Ortadoğu gezisinden sonra 1 Temmuz 1953'te Ulusal Güvenlik Konseyi'nde bir konuşma yapan Dulles, Kuzey Kuşağı (Northern Tier) projesini ortaya atmıştır. Dulles'a göre Ortadoğu savunması Kuzey Kuşağı ülkelerine (Türkiye, Pakistan, İran, Irak ve Suriye) dayandırılmalıydı. Çünkü İsrail tehlikesi diğer Arap devletlerini birinci derecede rahatsız ederken, Kuzey Kuşağı ülkeleri Sovyet tehdidini doğrudan hissediyorlardı.³³

³⁰ Oran, age, ss. 617-19. Behçet Kemal Yeşilbursa, *Ortadoğu'da Soğuk Savaş ve Emperyalizm*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, ss. 39-99.

³¹ Oran, age, ss. 619-20. Yeşilbursa, *Ortadoğu'da Soğuk Savaş...*, ss. 39-99.

³² Oran, age, s. 620. Yeşilbursa, *Ortadoğu'da Soğuk Savaş...*, ss. 99-178.

³³ Yeşilbursa, *Ortadoğu'da Soğuk Savaş...*, ss. 99-178.

ABD'nin yeni Ortadoğu politikası Türkiye'ye beklediği fırsatı vermiştir. Zira 1954'ten sonra ülke ekonomisinin gittikçe bozulmaya başlaması üzerine ABD'den daha fazla yardım alma gereksinimi duyan Demokrat Parti hükümeti yeni koşullarda coğrafi konumunu, Batı'ya sadakatini ve bölgeyle tarihsel bağlarını öne çıkartarak Batı savunması için ne kadar vazgeçilmez olduğunu gösterme olanağını yakalamıştır. Ancak Ortadoğu savunmasının liderliğini üstlenen ve bunun için bölge devleti olmanın avantajlarını kullanması gereken Türkiye 1954'ten sonra izlediği politikalarla başta Mısır olmak üzere Arap devletlerinin önemli bir bölümüyle yollarını ayırmıştır. Türkiye-Mısır ilişkilerinde yaşanan bozulmanın nedeni iki ülke arasında bölgedeki siyasal liderlik mücadelesinden kaynaklanmıştır. Bu mücadelede Ortadoğu ülkeleri ikiye bölünmüşlerdir. Bir tarafta Batı ile iş birliği içindeki devletlerin önderliğini yapan Türkiye, diğer tarafta Batı'ya karşı siyasal ve ekonomik bağımsızlıklarını korumaya çalışan devletlerin önderliğini yapan Mısır yer almıştır.³⁴

Kuzey Kuşağı savunma sisteminin ilk somut adımı 28 Aralık 1953'te ABD ile Pakistan arasında imzalanan bir teknik ve ekonomik yardım antlaşmasıyla atılmıştır. 18 Şubat 1954'te Türkiye ve Pakistan ortak bir bildiri yayınlayarak bir savunma antlaşması imzalayacaklarını açıklamışlar ve olumsuz tepkilere rağmen 2 Nisan 1954'te iki ülke arasında Dostane İşbirliği Antlaşması'nı imzalamışlardır. Karaçi Antlaşması olarak da bilinen ve askeri bir nitelik taşımayan bu antlaşmada tarafların ortak çıkarlarını ilgilendiren uluslararası konularda görüş alışverişinde bulunacakları, kültürel, ekonomik ve teknik konularda azami iş birliği yapacakları belirtilmiş ancak savunma alanında yapılacak iş birliği konusunda esnek ifadeler kullanılmıştır.³⁵

Bu girişimin başarısızlığı üzerine Türkiye çabalarını Irak üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bölge ülkelerinden gelen olumsuz tepkilere rağmen ABD ve İngiltere'nin desteğini alan Türkiye ve Irak 24 Şubat 1955'te Bağdat'ta Karşılıklı İşbirliği Antlaşmasını imzalamışlardır. Bağdat Paketi olarak bilinen 8 maddelik Türkiye-İrak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'na 4 Nisan 1955'te İngiltere katılmış ve aynı gün Irak'la bir işbirliği antlaşması imzalamıştır. 1930 İngiltere-İrak antlaşmasına son veren bu yeni antlaşma çerçevesinde İngiltere, Irak ordusunun yetiştirilmesi ve donatılmasına katkıda bulunmayı ve Irak'a bir saldırı olması durumunda Irak yönetiminin isteği üzerine gerekirse silahlı kuvvetleriyle bu ülkeye yardım etmeyi kabul etmiştir. Esas sorunu Hindistan olan ve bu sayede Batı'nın desteğini almayı uman Pakistan 23 Eylül 1955'te, Musaddık hükümetinin ABD ve İngiltere tarafından düşürülmesinden sonra Batı'ya yanaşan İran da 3 Kasım 1955'te Bağdat Paketi'ne katılmıştır.³⁶

³⁴ Oran, age, ss. 620-21.

³⁵ Yeşilbursa, *Ortadoğu'da Soğuk Savaş...*, ss. 99-178. Yeşilbursa, Behçet Kemal, "The American Concept of the Northern Tier Defence Project and the Signing of the Turco-Pakistani Agreement, 1953-1954", *Middle Eastern Studies*, Volume: 37, Number: 3, ss. 59-110.

³⁶ Bkz. Behçet Kemal Yeşilbursa, *The Baghdad Pact: Anglo-American Defence Policies in the Middle East, 1950-1959*, London: Frank Cass, 2005.; Mustafa Sıtkı Bilgin, "Turkey's Foreign Policy Towards the Middle East

Bağdat Paktının imzalanmasından sonra Türkiye Arap devletlerinin katılımını sağlamak amacıyla diplomatik atak başlatmış ancak olumlu bir sonuç alamamıştır. Mısır ve Suriye, Arap Birliği Savunma Paktı'nın yerine geçecek ve Irak'ı dışarıda bırakacak yeni bir siyasal, ekonomik ve askeri antlaşma yapmayı kararlaştırmıştır. Bunun üzerine ilk girişim Ürdün nezdinde yapılmıştır. İngiltere ve Irak'la yakın ilişkisi dolayısıyla Ürdün'ün Bağdat Paktı'na katılma olasılığının daha yüksek olduğunu düşünen Cumhurbaşkanı Celal Bayar 3-4 Kasım 1955'te Amman'ı ziyaret etmiştir. Ancak Bayar'ın ziyareti sonrasında Ürdün'de meydana gelen hükümet değişikliği ve Nasır yanlılarının iktidara gelişi bu ülkenin Bağdat Paktı'na katılmasını engellemiştir. Irak dışında diğer Arap ülkelerinin Bağdat Paktı'na katılmamalarında Nasır'ın etkisi, İsrail tehdidinin öncelikli oluşu ve paktın İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarını sürdürmesine hizmet ettiği inancı kadar, ABD'nin tutumu da önemli rol oynamıştır.³⁷

Ortadoğu'ya yönelik Sovyet tehdidini önlemek için kurulan Bağdat Paktı'nın amacına ulaşmadığı sonuçlarına bakılarak söylenebilir. Her şeyden önce Batı'nın ve Ortadoğu'nun savunmasını kolaylaştıracağı düşünülen pakt bu beklentiyi karşılayamamıştır. İkincisi Arap devletleri arasında kutuplaşmalara yol açmıştır. Üçüncüsü İsrail paktı kendisine yönelik olarak algılamış ve politikasını sertleştirmiştir. Dördüncüsü kuruluş amacının tam aksine Sovyetler Birliği'nin bölgeye girmesini kolaylaştırmıştır. Bağdat Paktı'nın Türkiye açısından sonuçlarına bakılacak olursa daha olumlu bir tablo görülmektedir. Öncelikle Türkiye, Arap devletlerinin Batı'yla ilişkilerini geliştirmelerine katkı sağlayamamıştır. Ortadoğu'da liderliği üstlenemediği gibi Osmanlı geçmişini hatırlatarak yeniden yayılmacı politikalar izlemekle suçlanmıştır. Bağlantısız ülkeler tarafından dışlanmıştır. İsrail ile ilişkileri bozulmuştur. Tüm bunların yanı sıra Batı'dan beklediği desteği de alamamıştır. Ancak Türkiye'nin bu olumsuz tabloyu görmesi zaman almıştır.³⁸

Türkiye 1956 Süveyş krizi sırasında tamamen Batı yanlısı bir tutum izlemiş; İngiltere ve Fransa'nın saldırısını uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirmekle birlikte, olayların sorumlusu olarak Mısır'ı ve Nasır'ı suçlamıştır. Türkiye'nin izlediği bu politika Araplar nezdinde Ankara'nın itibarının bir kez daha sarsılmasına sebep olmuştur. İngiltere ve Fransa'ya karşı yumuşak bir tavır sergileyen Türkiye, İsrail'e karşı daha sert bir tutum sergilemiş ve 26 Kasım'da İsrail'deki büyükelçisini geri çekmiştir. Ancak bu davranışı memnuniyetle karşılanmakla birlikte Arapları tatmin etmemiştir. Çünkü Türkiye'nin bu tutumu bile tepkileri yatıştırmak için alınmış bir karar olmuştur. Zira geri çağrılan büyükelçi, bu kararın İsrail'e karşı

in the 1950's and Its Impact on Turco-Arab Relations", *Gazi Akademik Bakış*, Year 2017, Volume: 11 Issue: 21, ss. 10-11.; Cumhuriyet, 18 Temmuz 1958, s. 1, 3; Tercüman, 18 Temmuz 1958, s. 1, 5; Hürriyet, 18 Temmuz 1958, s. 1- 5; Ulus, 18 Temmuz 1958, s. 1, 3.

³⁷ Yeşilbursa, The Baghdad Pact... passim.

³⁸ Yeşilbursa, The Baghdad Pact...passim.

olmadığını, Bağdat Paktı'nı güçlendirmek amacıyla alındığını, Türkiye'nin İsrail'le olan ilişkilerini kesmek niyetinde olmadığını açıklamıştır.³⁹

Türkiye'nin 1957'de komşusu Suriye ile yaşadığı krize gelince, bu konuda Oran'ın analizinin dikkate değer olduğu görülmektedir;

Türkiye'nin Suriye'yle ilişkilerinde yaşanan gerginliği birdenbire tırmandırmasının altında yatan nedenlere baktığımızda uzun süreden beri var olan Soğuk Savaş'ın Orta Doğu'da güvenlik kaygılarını artırdığı sonucuna varılması mümkün görünmemektedir... Bu yapay bunalımın nedenleri ancak iç sorunlara bakarak anlaşılabilecektir. 1957'de Türkiye'de seçimler yapılacaktı. Türkiye tarihinin en kritik seçimlerinden biri olarak kabul edilen 1957 seçimlerine DP hükümeti ciddi ekonomik sıkıntılar ve giderek artan demokrasi tartışmalarıyla girecekti. Suriye bunalımının yaratılması hem kamuoyunun dikkatlerini ekonomik sorunlardan uzaklaştırarak dış politika sorunlarına çekmiş, hem de 1955'ten beri Türkiye'ye yaptığı ekonomik yardımları azaltan ve koşula bağlayan Washington'a Orta Doğu'daki durumun giderek bozulduğunu ve Türkiye'nin bölgede oynadığı rolün önemini yeniden hatırlatmış oldu. Ancak, Suriye bunalımının Türkiye'nin öteki Arap devletleriyle ilişkilerini biraz daha bozduğu açıktır.⁴⁰

Yine bu dönemde Türkiye, 14 Temmuz 1958'de Irak'ta meydana gelen askeri darbe karşısında Bağdat Paktı'ndan bağımsız olarak daha sert bir politika izlemiş ve ciddi olarak Irak'a askeri müdahale olasılığı üzerinde durmuştur. Ancak başta ABD olmak üzere Batı'lı devletlerin Irak'taki yeni yönetime karşı daha yumuşak bir politika takip etmeleri üzerine, Türkiye de tutumunu yumuşatmış ve 31 Temmuz 1958'de Irak'taki yeni yönetimi resmen tanımıştır. Ancak Irak'taki darbenin Türkiye ve uluslararası politika açısından en önemli sonucu Bağdat Paktı'nın yıkılması ve yerine Merkezi Antlaşma Teşkilatı'nın (CENTO: Central Treaty Organization) kurulması olmuştur.⁴¹

1958'de Türkiye sadece Irak'ta değil Lübnan ve Ürdün'de meydana gelen olaylarda da Batı yanlısı bir tutum izlemiştir. Gerek Bağdat Paktı üyeleriyle birlikte gerekse kendi adına yaptığı açıklamalarda ABD'nin Lübnan'a İngiltere'nin ise Ürdün'e yaptıkları müdahalelerden memnuniyet duyduğunu açıklamıştır.⁴² Ayrıca ABD'nin Lübnan'a müdahalesi sırasında İncirlik Üssünün kullanılmasına da izin vermiştir. Hükümetin izlediği bu politika TBMM'de muhalefet tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Dışişleri Bakanı Zorlu bu eleştirileri yanıtlarken, İncirlik

³⁹ Oran, age, ss. 628-29. Sever, Ayşegül, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Ortadoğu 1945-1958*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1997, ss. 157-181.

⁴⁰ Oran, age, ss. 631-32.

⁴¹ Oran, age, ss. 632-33. Cihat Göktepe, *British Foreign Policy Towards Turkey, 1959-1965*, London: Frank Cass, 2003, ss. 7-53.

⁴² Mustafa Bostancı-Erdem Karaca, "Bağdat Paktı'na Etkisi Bakımından 1958 Irak Askeri Darbesi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:14 Sayı:27, ss. 123-153.

Üssünün NATO çerçevesi dışında kullanıldığını kabul etmekle birlikte, bunu “küçük dost bir ülkeyi bu ülkenin ricasıyla savunmaya giden güçlere destek vermekten ibaret olarak” değerlendirmiş ve eleştirileri anlamsız bulduğunu açıklamıştır.⁴³

İncirlik Üssünün ABD tarafından kullanılması sadece içeride muhalefet tarafından eleştirilmekle kalmamış, Türkiye’nin bu tutumuna karşı Sovyetler Birliği ile Birleşik Arap Cumhuriyeti de tepki göstermiştir. Türkiye yine bu sırada Ürdün’e yapılan İngiliz müdahalesini, bu devletin bağımsızlığının “dışarıdan tertiplenen yıkıcı faaliyetlere karşı korunması” olarak değerlendirmiştir.⁴⁴

Ancak ekonominin giderek bozulduğu bu dönemde hükümet için önemli olan ABD ve Batı’ya Türkiye’nin ne kadar güvenilir bir müttefik olduğunu göstermek olmuştur. Uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş’ın açık bir şekilde en şiddetli olarak yaşandığı 1950’ler boyunca Türkiye tüm dış politika olaylarını NATO ve Soğuk Savaş çerçevesinde değerlendirmeyi milli bir politika olarak benimsemiştir. Türkiye bu dönemde Arap devletlerinin Batı’dan bağımsız bir politika izlemelerini anlamak istemediği gibi bu yöndeki her girişimi Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’ya sızması olarak görmüştür.⁴⁵

Ayrıca bu dönemde Türkiye, Batı ile ilişkilerini bozmamak ve sadık bir müttefik olduğunu göstermek adına Ortadoğu’daki bağımsızlık mücadelelerine karşı da bir politika izlemiştir. Bu bağlamda Türkiye’nin 1954’te başlayan Cezayir bağımsızlık savaşı karşısında takındığı tutum izlenen politikanın somut bir delili olmuştur. Türkiye 1955’te Asya-Afrika ülkelerinin isteğine rağmen Cezayir sorununun BM Genel Kurulu gündemine alınmaması yönünde oy kullanmış, yine 1957 ve 1958’de Asya-Afrika ülkeleri tarafından Cezayir konusunda yapılan “self-determinasyon” önerisi karşısında da çekimser oy kullanmıştır.⁴⁶

Bu durum 1960’larda Kıbrıs sorunu uluslararası gündeme geldiğinde Türkiye’nin neden yalnız kaldığını açıklar mahiyettedir. 1960’lar Türkiye’nin 1950’lerde takip ettiği Ortadoğu politikasını gözden geçirme ve Arap devletleriyle olan ilişkilerini düzeltme çabalarıyla geçmiştir. 1960’lardan sonra Ortadoğu ülkeleriyle zaman zaman iyi ilişkiler geliştirilmiş olmasına rağmen Türkiye’nin 1950’lerde izlediği politikanın izlerini bugüne kadar silmek pek de kolay olmamıştır.⁴⁷

Demokrat Parti döneminde Türkiye Filistin sorunu ve İsrail ile olan ilişkiler konusunda da farklı tutumlar izlemiştir. Türkiye Filistin sorununun BM’de görüşülmesi sürecinde Truman Doktrini’nin ilanına kadar taksim fikrine karşı çıkan Arap devletlerinin yanında yer almış ve

⁴³ Oran, age, ss. 633-34.; Sever, age, ss. 205-245.

⁴⁴ Oran, age, s. 634.

⁴⁵ Oran, age, s. 634.

⁴⁶ Oran, age, ss. 634-35.

⁴⁷ Oran, age, s. 635.

bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını desteklemiştir.⁴⁸ Ancak Truman Doktrini'nin ilanından ve Marshall Planı'nın kabul edilmesinden sonra bu tutumu değiştirmiştir. Bu tutum değişikliğinin arkasında Türk dış politikasının önceliklerinin değişmesi ve Batı'ya daha yakın bir çizgiye gelmiş olmasının payı büyük olmuştur. Nitekim Türkiye, İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden çok kısa bir süre sonra bu ülkeyi tanıyan ilk Müslüman ülke olmuştur.⁴⁹

Ancak Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler Bağdat Paktı'nın kurulmasıyla soğumaya başlamış ve 1956'da yaşanan gelişmelerle daha gergin bir döneme girmiştir.⁵⁰ Her ne kadar Türk hükümeti Bağdat Paktı'nın İsrail'e karşı kurulmadığını ve Türkiye'nin bu ülkeye yönelik politikasında herhangi bir değişiklik olmadığı açıklamasına rağmen İsrail yönetimi bu açıklamalardan tatmin olmamıştır. Dolayısıyla 1955 yazından sonra Türkiye ile İsrail arasındaki diplomatik ilişkiler en alt düzeye inmiştir. Süveyş krizi üzerine Türkiye Aralık 1956'da İsrail'deki büyükelçisini geri çekmiş ve bundan sonra iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler maslahatgüzar düzeyinde devam etmiş ve 1980'de de ikinci kâtip düzeyine indirilmiştir.⁵¹

Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin İran ile olan ilişkilerine baktığımızda, 1951-53 döneminde kriz yaşandığını görmekteyiz. Bu dönemde petrol konusunda İran-İngiltere gerginliği yaşanırken Türkiye, İran'a karşı her konuda İngiltere'nin yanında yer almıştır. Üstelik Ağustos 1953'te İran'a karşı yapılan İngiliz-Amerikan ortak müdahalesini de desteklemiştir. Bu darbeye devrilen Musaddık'ın yerine iktidara yeniden getirilen Şah Muhammed Rıza Pehlevi döneminde Türkiye-İran ilişkileri bir gecede kriz ortamından çıkmış ve iş birliğine yönelmiştir. Bu tarihten sonra da iki ülke arasındaki ilişkilerin asıl konusu Bağdat Paktı olmuştur. Beklenenin aksine İran'ın Bağdat Paktı'na girmekte gösterdiği tereddüt Türkiye'yi rahatsız etmiş ve Şah'ı ikna etmek için Cumhurbaşkanı Celal Bayar Eylül 1955'te İran'a gitmiştir. Ancak ABD'den mümkün olduğunca daha çok askeri yardım alabilmek düşüncesinde olan İran Bağdat Paktı'na Kasım 1955'te katılmıştır.⁵²

Sonuç

Kısaca 1950-60 döneminde Türkiye'nin izlediği dış politika şu şekilde özetlenebilir:

Filistin konusunda daha önce Arapların yanında yer alan Türkiye 1948'de bu tutumunu değiştirmiştir; Kuruluşundan 10 ay sonra İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmuştur; Yine 1948'de bir ABD vatandaşı olan Athinagoras'ı Fener Patriği olarak kabul etmiştir; 1949'da "Asyalı değil Avrupalı bir devlet olduğu" gerekçesiyle Asya Devletleri Kongresi'ne katılmamıştır; 1950'den itibaren Kıbrıs'ta İngiltere'yi desteklemiştir; 1954'den itibaren

⁴⁸ Michael J. Cohen, *Truman and Israel*, (Berkeley: University of California Press, 1990), ss. 188–195.

⁴⁹ Oran, age, ss. 635-641.

⁵⁰ Yezid Sayigh, *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement, 1949–1993* (Oxford: Oxford University Press, 1997), ss. 52–58.

⁵¹ Oran, age, ss. 641-648.

⁵² Oran, age, ss. 648-652.

Cezayir sorununun BM’de gündeme alınmasına karşı çıkmıştır; 1955’de Bağdat Paktını kurarak birçok Arap devletini kendisine düşman etmiştir; Yine 1955’de Bandung’a ABD’nin ısrarıyla gidip bu ülkenin çıkarlarını açıkça savunarak Bağlantısız ülkeleri karşısına almıştır; 1956 Süveyş krizinde İngiltere ile Fransa’nın yanında yer almıştır; 1957’deki Suriye krizinde neredeyse savaş çıkmasına neden olacak bir politika izlemiştir; 1958’de Lübnan’a asker çıkartması için ABD’ye NATO üslerini kullandırmıştır; Yine 1958’de Irak’taki askeri darbe üzerine bu ülkeye askeri müdahalede bulunmayı düşünmüştür; 1960’da U-2 hadisesiyle Sovyetler Birliği’nin büyük tepkisini çekmiştir.⁵³

Sonuç olarak bu tarihi sürece baktığımızda Ortadoğu’nun (özel olarak da Türkiye’nin) bugün de tıpkı 1950’lerde olduğu gibi ABD ve İngiltere için önem taşıdığını görüyoruz. Bu iki ülkenin bölgeye yönelik geliştirdikleri projeler (Büyük Ortadoğu Projesi-BOP-Greater Middle East) çerçevesinde Ortadoğu’nun orta ve uzun vadede alacağı şekil daha net olarak ortaya çıkacaktır. Aslında orta ve uzun vadede Ortadoğu’daki diğer ülkelerin alacağı şekilden ziyade, Türkiye’nin alacağı şekil ortaya çıkacaktır.

Sovyetler Birliği’nin çöküşünün ardından ABD’nin 1990’ların başında uygulamaya koyduğu Büyük Ortadoğu Projesi’nin varlığından bölge ülkeleri ancak yıllar sonra haberdar olmuşlardır. Fas’tan Pakistan’a (hatta Endonezya ve Malezya’ya), Somali’den Kazakistan’a, Yemen’den Bosna’ya, Azerbaycan’a uzanan bu geniş coğrafyada, ABD’nin 1991’den beri yürüttüğü askeri operasyonlar ve dayattığı siyasi, askeri ve ekonomik çözümler hep bu projenin birer parçası olarak gerçekleşmiştir.

Bu projenin bölge ülkeleri tarafından özellikle de Türkiye tarafından algılanış biçimine göre, Irak’la birlikte diğer bölge ülkelerinin de (Mısır, Tunus, Libya, Suriye, Yemen, Somali, Afganistan, İran vd. gibi) gelecekleri şekillenecektir. Fakat Irak’ta orta ve uzun vadede isteyerek ya da istemeyerek düzenin sağlanamayacağı, özellikle de kuzeyine göre güneyinde kargaşanın devam edeceği anlaşılmaktadır. Bölgede ortaya çıkacak yeni dengelere göre, başta Irak olmak üzere birçok bölge ülkesinin (Suriye, Mısır, Libya gibi) bölünebileceği, ortaya yeni oluşumların çıkabileceği ihtimali her zaman var olacaktır.

ABD ve İngiltere’nin bugün Ortadoğu’da uyguladıkları ve planladıkları projelere baktığımızda 1950’li yıllarda bölgede uyguladıkları politikalarla benzerlik taşıdığı görülmektedir. 1950’lerde komünizm tehlikesi bahane edilerek İngiltere ve ABD’nin bölgedeki çıkarları söz konusuydu; bugün ise terör ve demokratikleşme görüntüsü arkasında yine aynı çıkarların söz konusu olduğunu görüyoruz. 1950’lerde bölge ülkelerinin askeri ve ekonomik olarak desteklenmesi çerçevesinde bu ülkelerin Batılı ülkelerle adı geçen alanlarda iş birliği yapmaları ve pazar oluşturmaları öngörülmekteydi. Fakat bu projelerde bölge ülkelerine yönelik siyasi bir program öngörülmemiştir. Aksine bölge ülkelerindeki siyasi durumun devam

⁵³ Oran, age, s. 495.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 6 Number 2 June 2025

ettirilmesi istenmişti. Bugün ise, ABD ve İngiltere'nin bölgeye yönelik geliştirdiği projelere (özellikle Büyük Ortadoğu Projesine) baktığımızda tıpkı 1950'lerde öngörüldüğü gibi bölge ülkelerin askeri ve ekonomik bakımdan yine bir kaynak ve pazar olarak görüldüğü, fakat bunun dışında 1950'lerde öngörülmeleyen demokratikleşme hareketlerini de içerdiğini görüyoruz. Yani BOP çerçevesinde bölge ülkelerinin siyasi ve hatta coğrafi yapılarına da müdahale edileceği anlaşılmaktadır.

Bütün bu gelişmelerden bölgedeki ülkeler paylarına düşeni alacaktır. Fakat burada önemli olan Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarıdır. Hatta bunun da ötesinde, Türkiye'nin kendi sınırları içerisinde çıkabilecek yeni durumların bölgedeki çıkarlarından daha da önemli hale gelip gelmeyeceğidir. Yine 1950'li yıllara baktığımızda Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarında (özellikle savunma alanında) tamamen ABD, NATO ve İngiltere ile hareket ettiğini görüyoruz. Fakat bu politikalarında pek başarılı olduğu söylenemez. Bugün yine ABD, NATO ve İngiltere ile (özellikle BOP çerçevesinde) hareket etmesinin kendisine neler sağlayacağını veya neler kaybettireceğini çok iyi hesaplaması gerekmektedir. Bu bağlamda bugün Türkiye bir yol ayrımındadır; ya BOP çerçevesinde ABD ile hareket ederek bir bilinmeyene doğru yol alacak ya da mevcut ulusal ve üniter durumunu muhafaza edecektir. Bu orta ve uzun vadede ne Irak ne Ortadoğu ne de Büyük Ortadoğu Projesi meselesidir, bu orta ve uzun vadede Türkiye'nin "Büyük Türkiye" mi yoksa "Küçük Türkiye" mi olup olmayacağı meselesidir. Evet, BOP çerçevesinde öngörülen "Büyük Ortadoğu", fakat "Küçük Türkiye" ve diğer küçük parçalardan oluşan bir "Büyük Ortadoğu". Bu durum başka bir deyişle, Türkiye'nin bu proje çerçevesinde "büyürken küçülmesi" olarak adlandırılabilir.

Kaynaklar

Gazeteler

Cumhuriyet

Tercüman

Hürriyet

Ulus

Araştırma Eserleri

Ali, Tariq, *The Clash of Fundamentalisms: Crusades, Jihads and Modernity*. London: Verso, 2002.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1-2: 1914-1995*, Ankara: Alkım Yayınevi, 1998.

Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara: METU Pres, 2001.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 6 Number 2 June 2025

Bilgin, Mustafa Sıtkı, “Turkey’s Foreign Policy Towards the MiddleEast in the 1950’s and Its Impact On Turco-Arab Relations”, *Gazi Akademik Bakış*, Year 2017, Volume: 11 Issue: 21, 10-11.

Bostancı, Mustafa - Karaca, Erdem, “Bağdat Paktı’na Etkisi Bakımından 1958 Irak Askeri Darbesi”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* Yıl:14 Sayı: 27, ss. 123-153.

Cohen, Michael J. *Truman and Israel*, Berkeley: University of California Press, 1990.

Çakmak, Haydar (ed.), *Türk Dış Politikası, 1919-2012*, Ankara: Barış Platin Kitap, 2012.

Göktepe, Cihat, *British Foreign Policy Towards Turkey, 1959-1965*, London: Frank Cass, 2003.

Gönlübol, Mehmet vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1995*, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996.

Hale, William, *1774’ten Günümüze Türk Dış Politikası*, Çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Serbest Akademi, 2021.

Kuniholm, Bruce R. *The Origins of the Cold War in the Near East: Great Power Conflict and Diplomacy in Iran, Turkey, and Greece*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980.

Leffler, Melvyn P. *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1992.

McGhee, George, *ABD-Türkiye-NATO- Ortadoğu*, Çev: Belkıs Çorakçı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.

Mütercimler, Erol ve Mim Kemal Öke, *Düşler ve Entrikalar: Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

Oran, Baskın (ed.) (2003), *Türk Dış Politikası, Cilt I: 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Sander, Oral, *Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1964*, Ankara: AÜSBF Yayını, 1979.

Sayigh, Yezid. *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement, 1949–1993*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

Sever, Ayşegül, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Ortadoğu 1945-1958*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1997.

Şüküroğlu, Veysel Karani, “1945-1960 Soğuk Savaş Dönemi Türk Amerikan İlişkileri ve Ortadoğu’ya Yansıması”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2008.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 6 Number 2 June 2025

Tunçkanat, Haydar, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, 3. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2001.

Yeşilbursa, Behçet Kemal, “A General Review of Turkey’s Foreign Affairs during the Democrat Party Era, 1950-1960”, *Alternatif Politika*, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 142-193.

Yeşilbursa, Behçet Kemal, “The American Concept of the Northern Tier Defence Project and the Signing of the Turco-Pakistani Agreement, 1953-1954”, *Middle Eastern Studies*, Volume: 37, Number: 3, pp. 59-110.

Yeşilbursa, Behçet Kemal, “Turkey’s Participation in the Middle East Command and its Admission to NATO, 1950-1952”, *Middle Eastern Studies*, Volume: 35, Number: 4, pp. 70-102.

Yeşilbursa, Behçet Kemal, *Ortadoğu’da Soğuk Savaş ve Emperyalizm*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.

Yeşilbursa, Behçet Kemal, *The Baghdad Pact: Anglo-American Defence Policies in the Middle East, 1950-1959*, London: Frank Cass, 2005.